

RIL 250-2020

Suomen Rakennusinsinöörien Liitto RIL ry

Kosteudenhallinta ja homevaurioiden estäminen

RILin julkaisuilla on oma kotisivu, joka löytyy osoitteesta www.ril.fi/kirjakauppa ko. kirjan kohdalta. Sinne on koottu tiedot julkaisun painoksista sekä mahdolliset lisäinformatiot.

Palautetta RILin julkaisuista voi antaa RILin kotisivuilta www.ril.fi kohdasta Julkaisut Palaute.

JULKAISIJA JA KUSTANTAJA:

Suomen Rakennusinsinöörien Liitto RIL ry

MYynti:

Suomen Rakennusinsinöörien Liitto RIL ry

www.ril.fi/kirjakauppa

ISBN 978-951-758-639-9 (nid.)

ISBN 978-951-758-640-5 (pdf)

ISSN 0356-9403

Painopaikka: Grano Oy, 2020

Tämän teoksen osittainenkin kopiointi ja saattaminen yleisön saataviin on tekijänoikeuslain (404/61, siihen myöhemmin tehtyine muutoksineen) mukaisesti kielletty ilman nimenomaista lupaa.

© Suomen Rakennusinsinöörien Liitto RIL ry

Alkusanat

Rakennusten kosteus- ja homeongelmat ovat rakentamisen ja kiinteistöpidon suurimpia laatuongelmia. Ongelmat ovat erityisen vakavia, koska ne eivät ole vain teknistaloudellisia, vaan ne voivat olla myös ihmisten terveydelle vaarallisia. Alan haasteellisuudesta kertoo se, että ohjeistuksesta huolimatta ongelmia esiintyy edelleen jopa lähes uusissa rakennuksissa.

RIL on vuosikymmeniä julkaissut rakennetun ympäristön laatua ja hyvää rakentamistapaa edistäviä suunnittelu- ja toteutusohjeita sekä käsikirjoja. Niitä noudattamalla toteutetaan rakennusfysikaalisesti ja kosteusteknisesti oikein toimivia rakennuksia.

Nyt julkaistu *RIL 250-2020 Kosteudenhallinta ja homevaurioiden estäminen* on uudistettu ja ajantasaistettu painos vuonna 2011 ilmestyneestä ohjeesta. Uudistustyön yhtenä lähtökohtana on ollut 1.1.2018 voimaan astunut ympäristöministeriön asetus rakennusten kosteusteknisestä toimivuudesta, jossa on erityisesti kosteudenhallintaprosessille sekä tekniselle toteutukselle asetettu entistä enemmän vaatimuksia.

Ohjeen tavoitteena on kuvata kosteusasetuksen henkeä ja hyvää rakentamistapaa toteuttava rakentamisen kosteudenhallinnan kokonaisprosessi lähtien rakennuttamisen tavoitteista ja päättyen käyttäjän tehtäviin. Ohjeessa on esitetty yksityiskohtaisesti kuvatuin teknisin ratkaisuin miten suunnittelijat voivat luoda kosteusteknisesti hyvin toimivan rakennuksen. Lisäksi on käsitelty laajalti tärkeitä yleisiä teknisiä ja rakennusfysikaalisia periaatteita, joita hankeprosessin kaikkien osapuolten on hyvä tuntee ja ymmärtää. Julkaisun pääkohderyhmän muodostavat suunnittelun, rakentamisen ja kiinteistöpidon ammattilaiset, mutta ohje palvelee hyvin myös osapuolia, joilla ei ole varsinaista teknistä taustaa.

Nyt ilmestyneen päivityksen päätoimittaja on Gunnar Åström, joka koordinoi julkaisun uudistustyön ja toimi osakirjoittajana. Tekstin uudistamiseen osallistuivat Aimo Nousiainen (luvut 2 ja 3), Jonas Malmberg (luku 4), Juha Valjus (luku 4), Juha Vinha (luku 4), Erja Reinikainen (luku 4), Katariina Laine (luvut 6 ja 7) sekä Petri Mannonen (luvut 5 ja 8). Liitteen 1 ovat päivittäneet Hannu Viitanen, Pertti Metiäinen ja Juha Vinha. Erittäin arvokasta asiantuntija-apua ohjeen viimeistelyyn on antanut Juha Vinha.

Ohjeen laadintaa tuki ohjausryhmä, jonka työskentelyyn ovat osallistuneet Kati Alakoski, Sari Hildén, Petri Mannonen, Pertti Metiäinen, Tero Niemelä, Katja Outinen, Vesa Pekkola, Juha Valjus ja Pekka Wallenius.

Ohjeen rahoitukseen osallistuivat ympäristöministeriö, Helsingin kaupunki ja sosiaali- ja terveysministeriö.

RIL haluaa kiittää ohjeen kirjoittajia, rahoittajia, ohjausryhmää sekä kaikkia muita ohjeen laadintaan osallistuneita tahoja, jotka ovat tiedoillaan ja kannanotoillaan mahdollistaneet tämän ohjeen päivityksen. Toivomme, että erityisesti ohjeen kosteudenhallintaprosessin periaatteet ovat kiinteästi osa rakennushankkeiden toteuttamista ja sitä kautta maamme kosteus- ja homeongelmat tulevaisuudessa vähenevät.

Kesäkuussa 2020

SUOMEN RAKENNUSINSINÖÖRIEN LIITTO RIL ry

Timo Kohtamäki
puheenjohtaja

Miimu Airaksinen
toimitusjohtaja

Sisällysluettelo

1.	YLEISTÄ	11
1.1	Ohjeen tarkoitus ja sisältö	11
1.2	Kosteudenhallinnan pääkohdat	12
1.3	Kosteus- ja homeongelman syytä	16
1.4	Homeongelmien laajuus ja vaikutukset	19
1.5	Alan toimenpiteet	20
1.6	Kehitystrendit ja tulevaisuus	22
	Luvun 1 kirjallisuutta	23
2.	KOSTEUDENHALLINTAPROSESSIN YLEINEN KUVAUS	25
2.1	Yleistä	25
2.2	Rakennushankkeen päävaiheet	25
2.3	Kosteudenhallintaprosessien sisältö	26
2.4	Kosteudenhallinnan kriittiset laatutekijät	29
2.5	Kosteudenhallintaan liittyvien riskien arviointi ja hallinta	31
2.6	Hankkeen kosteudenhallinnan tavoiteasettelu	33
2.7	Kosteusriskiluokan määrittely ja toimenpiteiden valinta	36
	2.7.1 Kosteusriskiluokka ja sen valinta	36
	2.7.2 Kosteudenhallinnan menettelytavan valinta	37
2.8	Riskianalyysi	37
2.9	Kosteudenhallinnan menettelytapojen sisältö	38
	2.9.1 Yleistä	38
	2.9.2 Kosteudenhallinnan normaalimenettely	38
	2.9.3 Kosteudenhallinnan tehostettu menettely	40
2.10	Kosteudenhallinta ja hankkeen asiakirjat	48
	2.10.1 Yleistä	48
	2.10.2 Kosteudenhallintaselvitys	49
	2.10.3 Työmaan kosteudenhallintasuunnitelma	53
2.11	Viranomaisvalvonta ja kosteudenhallinta	54
2.12	Kuivaketju10-toimintamallin periaatteet	55
	Luvun 2 kirjallisuutta	57
3.	RAKENNUTTAMINEN JA KOSTEUDENHALLINTA	59
3.1	Yleistä	59
3.2	Rakennuttajan tehtävät	60
3.3	Tavoiteasettelu ja laadunvarmistus	61
3.4	Sopimukset	62
3.5	Rakennuttajan kosteudenhallinnan valvonta ja varmentaminen ..	63
	3.5.1 Yleistä	63
	3.5.2 Kosteudenhallinnan valvonnasta vastaava henkilö (kosteudenhallintakoordinaattori)	63
	3.5.3 Kosteudenhallintakoordinaattoritehtävän vaativuus	64
	3.5.4 Kosteudenhallintakoordinaattorin pätevyys	66
	3.5.5 Kosteudenhallintakoordinaattorin rooli ja tehtävät	67
	Luvun 3 kirjallisuutta	70
4.	RAKENNUKSEN SUUNNITTELU JA KOSTEUDENHALLINTA	71
4.1	Yleistä	71

4.2	Kaavoitus, rakennuspaikan valinta ja tonttisuunnittelu	74
4.2.1	Yleistä	74
4.2.2	Alueiden käytön suunnittelun tavoitteet	74
4.2.3	Rakennuspaikan valinta sekä tontti- ja pihasuunnittelu . . .	75
4.3	Arkkitehtuurin ja arkkitehtisuunnittelun tehtävät	76
4.3.1	Yleistä	76
4.3.2	Eri aikakausien rakentamistavat	77
4.3.3	Näkökohtia arkkitehtisuunnittelun kosteudenhallintatehtäviin	80
4.4	Pihan ja rakennuspohjan kuivatuksen suunnittelu	84
4.4.1	Tavoitteet ja sisältö	84
4.4.2	Suunnittelu ja lähtötiedot	86
4.4.3	Kuivatuksen tarve ja kuivatustavan valinta	86
4.5	Rakennesuunnittelun tehtävät - rakennusfysiikan hallinta	87
4.5.1	Yleistä	87
4.5.2	Rakenteiden kosteusteknisen suunnittelun lähtökohdat ja pääsisältö	87
4.5.3	Rakenteiden valinta riskien sietokyvyn pohjalta	90
4.5.4	Kosteus rakennusfysikaalisessa suunnittelussa	91
4.5.5	Kosteuslähteet	97
4.5.6	Kosteuden ja lämmön siirtyminen	107
4.5.7	Rakennuksen vaipan suunnittelu- ja toteutusperiaatteet . .	110
4.5.8	Yläpohjien ja ulkoseinien rakenneratkaisuja	123
4.5.9	Alapohjien rakenneratkaisuja	137
4.5.10	Maanvastaisten ulkoseinien rakenneratkaisuja	144
4.5.11	Märkätilat	147
4.6	Ilmanvaihdon ja lämmityksen suunnittelu	149
4.6.1	Yleistä	149
4.6.2	Paine-erot ja niihin liittyvät riskit	149
4.6.3	Koneellinen ilmanvaihtojärjestelmä	151
4.6.4	Rakennuksen lämmitys	156
4.6.5	LVIJ-järjestelmien vuotojen ja kosteuden tiivistymisen hallinta	156
4.7	Eri rakennustyyppien erityispiirteet	157
	Luvun 4 kirjallisuutta	160
5.	RAKENTAMISVAIHE JA KOSTEUDENHALLINTA	161
5.1	Yleistä	161
5.2	Toteutuksen osapuolia ja tehtävät	161
5.3	Työmaan kosteudenhallinnan tavoitteet ja sisältö	162
5.4	Työmaan kosteudenhallintasuunnitelma ja siihen liittyvät toimenpiteet	165
5.4.1	Yleistä	165
5.4.2	Hankkeen yleistiedot	165
5.4.3	Kosteudenhallinnan laatutavoitteet	166
5.4.4	Kosteusriskien arviointi	166
5.4.5	Rakenteiden kuivumisaika-arviot ja päällystettävyyys	167
5.4.6	Työmaaolosuhteiden hallinta	170
5.4.7	Kosteusmittaussuunnitelma	174
5.5	Kosteudenhallinnan organisointi	176

5.6	Laadunvarmistuksen muut mittaukset	178
5.7	Kosteudenhallintaan liittyvien suunnittelu- ja toteutustietojen siirto ylläpitoon	179
5.8	Rakennuksen vastaanotto	180
	5.8.1 Yleistä	180
	5.8.2 Vastaanottotarkastustilaisuus	180
	5.8.3 Asiakirjat	180
5.9	Käyttöönotto ja opastus	181
	Luvun 5 kirjallisuutta	183
6.	KIINTEISTÖN YLLÄPITO JA KOSTEUDENHALLINTA	185
6.1	Yleistä	185
6.2	Kosteusriskit ja ylläpidon kriittiset laatutekijät	186
	6.2.1 Kosteusriskien hallinta	186
	6.2.2 Ylläpitoon liittyvät kriittiset laatutekijät	186
6.3	Ylläpidon ja käytön osapuolet, vastuut ja tehtävät	188
6.4	Rakennuksen tarkastus, huolto ja kunnossapito	189
	6.4.1 Yleistä	189
	6.4.2 Eliinkaaren hallinta huoltokirjan avulla	190
	6.4.3 Jatkuvatoinen kosteusseuranta kiinteistön ylläpidossa	192
6.5	Kosteusvaurion huomaaminen ja reagointi	193
6.6	Työpaikkarakennusten erityispiirteet	195
6.7	Ilmanvaihtojärjestelmän käyttö ja ylläpito	196
	Luvun 6 kirjallisuutta	200
7.	RAKENNUKSEN KÄYTTÖ JA KOSTEUDENHALLINTA	201
7.1	Yleistä	201
7.2	Käyttäjän tehtävät ja vastuut	201
	7.2.1 Yleistä	201
	7.2.2 Osakkaan tehtäviä asunto-osakeyhtiössä	202
	7.2.3 Asuintilojen käyttöohjeet	203
	7.2.4 Märkätilojen käyttö	204
	7.2.5 Vesikalusteiden käyttö	204
	7.2.6 Pesukoneiden käyttö	204
	7.2.7 Liiallinen sisäilman kosteuspitoisuus	205
	7.2.8 Siivoustavat	205
	7.2.9 Koneellisen kostutuksen käyttö	206
	7.2.10 Julkisivun tarkkailu	206
	7.2.11 Ilmanvaihto	206
	7.2.12 Korjaustyöt	207
	Luvun 7 kirjallisuutta	208
8.	KOSTEUS- JA MIKROBIVAUROIOHANKKEIDEN ERITYISKYSYMYKSIÄ	209
8.1	Yleistä	209
8.2	Lähtötilanne ja kosteustarveselvitykset	212
	8.2.1 Kuntoarvio	212
	8.2.2 Kuntotutkimus	212
8.3	Korjaussuunnittelu ja korjauksen toteuttaminen	216
	8.3.1 Korjausratkaisujen valinta	216

8.3.2	Rakenteiden kuivatus	218
8.3.3	Rakennetekninen korjaussuunnittelu	218
8.3.4	Ilmanvaihdon säätö, korjaukset ja puhdistus	219
8.4	Työmaa-aikainen laadunvarmistus	219
8.4.1	Korjausten onnistumisen laadunvarmistus	219
8.4.2	Rakennustyön puhtauden ja pölynhallinta sekä kosteudenhallinta	220
8.4.3	Loppusiivouksen laadunvarmistus	221
8.4.4	Rakenteiden ilmatiiviyden parantaminen ja laadunvarmistus	221
8.4.5	Rakenteiden päällystettävyyssmittaukset	221
8.5	Korjausten onnistumisen arviointi	222
	Luvun 8 kirjallisuutta	223
LIITE 1. MIKSI RAKENNUKSESSA ON HOMETTA?		225
1.	Yleistä	225
2.	Rakennuksen kosteustekninen toiminta	225
3.	Homeen ja mikrobivaurion syntyminen rakennuksiin	226
3.1	Yleistä	226
3.2	Homekasvun yleiset edellytykset	227
3.2.1	Milloin syntyy hometta tai bakteerikasvua haitallisissa määrin?	227
3.2.2	Kosteuden, lämpötilan, vaikutusajan sekä materiaalien merkitys ongelmien kehittämisessä	229
3.3	Homeen ja lahon aiheuttamat vauriot ja viat rakennuksen eri kohdissa	233
3.3.1	Yleistä	233
3.3.2	Hometta näkyvissä - vaurio vai vika?	233
3.3.3	Yleiset vauriokohdat	235
3.3.4	Rakennusaikaisen kosteuden tai kertaluontoisen kastumisen vaikutus	236
3.3.5	Homeen vaikutus sisäilman laatuun	237
3.3.6	Ilmanvaihdon toimivuuden merkitys	238
3.4	Home- ja laho-ongelmien määrittäminen mittauksilla	238
3.4.1	Ilman mittaaminen, materiaalin mittaaminen	238
3.4.2	Visuaaliset ja mikroskooppitarkastelut	239
3.4.3	Viljelykokeet sisäilmasta tai materiaaleista	239
3.4.4	Rakenteiden kosteuden mittaaminen mikrobianalyysien yhteydessä	240
3.5	Ongelmia aiheuttavat eliöt ja niiden määrittäminen	243
3.5.1	Home-, säde- ja sinistäjäsienet	243
3.5.2	Lahottajasienet	243
3.5.3	Tuhohyönteiset	244
	Lähteet ja kirjallisuutta	246
LIITE 2. ESIMERKKEJÄ HOMEVAURIOISTA		247
	Yleistä	247
Esimerkki 1:	Hirsirakennus - väärin korjattu, väärin toimittu	247
Esimerkki 2:	Toimitila - pieni muutos, vaikutus ongelmallinen	248
Esimerkki 3:	Koulurakennus - kuivien tilojen kosteusrasitus tuhoisa	249

Esimerkki 4:	Paritalo - vesikatto lahosi altapäin	250
Esimerkki 5:	Puru mineraalivillaksi - sataa sisätiloihin	251
Esimerkki 6:	Hallirakennus - Siporex-katon väärä lisäeristys	251
Esimerkki 7:	Rakennuksen väärä sijainti - homeongelma odottaa esiin tuloaan	252
Esimerkki 8:	Urheiluhallin katto tiputti vettä - tuulettusta voi olla liikaa	253
Esimerkki 9:	Vaurion syy yllätti	253
Esimerkki 10:	Vanhojen puurakenteisten asuinkerrostalojen ongelmat	254
LIITE 3. KOSTEUSRISKILUOKAN TARKEMPI MÄÄRITTELY		257
1.	Yleistä	257
2.	Kosteusriskiluokan määrittely hankkeen vaativuuden perusteella	257
3.	Kosteusriskiluokan määrittely hankkeen vaarivuuden ja seuraamusten perusteella	261
LIITE 4. TODETUT KOSTEUSVAURIOT JA KRIITTISET TEKNISET LAATUTEKIJÄT		263
1.	Yleistä	263
2.	Perustukset ja alapohja	263
3.	Ulkoseinät	265
4.	Katot ja yläpohjat	268
5.	Väliseinät	269
6.	Märkätilat	271
	Kirjallisuutta	272
LIITE 5. LUONNOSVAIHEEN SUUNNITELMIEN TARKASTUSLISTA		273
LIITE 6. PIENTALON TARKASTUSLISTA - ESIMERKKI		277
LIITE 7. ASUINRAKENNUSTEN KOSTEUSLAATULUOKITUS		283
LIITE 8. MÄÄRITELMIÄ		287
LIITE 9. YMPÄRISTÖMINISTERIÖN ASETUS RAKENNUSTEN KOSTEUSTEKNISESTÄ TOIMIVUUDESTA		291
LIITE 10. SOSIAALI- JA TERVEYSMINISTERIÖN ASETUS ASUUNON JA MUUN OLESKELUTILAN TERVEYDELLISISTÄ OLOSUHTEISTA SEKÄ ULKOPUOLISTEN ASiantuntijoiden pätevyysvaatimuksista		299
LIITE 11. RAKENNUSTEN TERVEELLISYYTTÄ KOSKEVAT SÄÄDÖKSET JA ALAN KOSTEUDENHALLINTAAN LIITTYVÄ OHJEISTUS		313
1.	Yleistä	313
2.	Lait ja määräykset	314
2.1	Yleistä	314
2.2	Maankäyttö- ja rakennuslaki sekä -asetus	315
2.3	Terveysturvallisuuslaki ja asetukset	317
2.4	Työturvallisuuslaki (STM)	318
2.5	Ympäristönsuojelulaki	320
2.6	Asunto-osakeyhtiölaki 2010	320

3. Ministeriöiden määräykset ohjeet ja oppaat	320
3.1 Suomen Rakentamismääräyskokoelma (YM)	320
3.2 Ympäristöministeriön julkaisuja	321
3.3 Asumisterveysasetuksen soveltamisohje	322
3.4 Maatalousrakentaminen	322
4. Kuntien rakennusjärjestys, rakennustapaohje ja muu ohjeistus	323
5. Alan organisaatioiden ohjeistus	323

LIITE 12. ESIMERKKEJÄ RAKENNUSTYYPPIEN KORJAUKSISTA	325
Esimerkki 1. Hyvin vanhat hirsirakennukset	325
Esimerkki 2. Kerrostalot, joissa on puurakenteiset välipohjat ja yläpohja. . .	326
Esimerkki 3. 1970-luvun sandwich-elementtiseinäinen rakennus	328
Esimerkki 4. 1960-70-lukujen tasakattoinen rivitalo tai omakotitalo	330

Ilmoittajat

Ilmoitukset julkaisun lopussa.

A-Insinöörit Suunnittelu Oy
 ASTQ Supply House Oy
 Eurofins Expert Services Oy
 Finnfoam Oy
 Jita Oy
 Kaakelikeskus Helsinki Oy
 Katepal Oy
 Mira-laastit Oy
 Muottikolmio Oy
 Protan Oy
 Ramboll Finland Oy
 RKM-Group Oy Kuivaustekniikka Ryhmä
 Saint-Gobain Finland Oy, Gyproc & Isover
 Sweco Asiantuntijapalvelut Oy
 Vahanen Rakennusfysiikka Oy
 Vallox Oy